

ПОТВРДЕ ТЕРМИНА ὄργια У ГРЧКИМ ИЗВОРИМА ОБРЕДНОГ САДРЖАЈА*

Јелена Фемић Касапис**
Православни богословски
факултет,
Универзитет у Београду

Апстракт: Дохришћански грчки свети у свом историјско-религијском миљеу бележи две категорије обреда – јавне и тајне култове који су се вршили у част божанстава. Радни предлог овог рада чини тајни култ, мистеријски обред именован речју ὄργια. На шеснаест одељака – пошврда ујошребе овог термина, од којих последње две припадају хришћанским ауторима, сироведена је филолошка, историјско-семантичка анализа ове речи. Она по преимућству означава обред, култ вршен конкретном божанству, иако бележи и значење конкретне жртвене приноса, свештених предмета – ућвари, уз то и свешковине, прославе. Рад ће показати да је термин ὄργια, иако изузетно, знао бити ујошребљен на име означавања обреда и у делима хришћанских писаца. Тек када бива извучен из обредног домена, он добија нејашиван предзнак.

Кључне речи: мистеријски обреди, ὄργια, термин, значење, ујошреба.

У старогрчкој култури постојале су две категорије религијских обреда, λατρεῖα, између којих је била повучена јасна линија раздвајања. Једни су се приносили и вршили у част божанстава која је уважавао и наметао полис, центар државног и јавног живота својих житеља (Burkert 1985, 276). С друге стране, и упоредо са овима, вршили су се мистеријски обреди, тајне свечаности, мистерије, τὰ μυστήρια, по карактеру суштински различите од поменутих полиса (Rudolph 2005,

* Почетни оквир овог чланка представља поглавље о термину, изложено у докторској дисертацији аутора *Терминологија грчких мистерија и њена хришћанска осмишљења* (одбрањеној марта 2015. г., у целости доступној у дигиталном репозиторијуму Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ града Београда). У овој студији основни текст је преустројен и допуњен анализама и закључцима.

** jkasapisd@gmail.com.

6327). Мистерије као нарочита врста старогрчких обреда до данас се препознају као тајн(овит)и култови, култови помно скривени од очију јавности, о чему говори и придев изведен од њиховог назвања: они су мистериозни – у погледу свог пуног садржаја и мотива постанка.

Следом, грчка религијско-културна матрица познавала је јавне и тајне култове. Оно што је добро и представља срећу за изучаваоце религијске културе је то што нам је познато шта чини поменуту линију раздвајања. Наиме, док су јавни култови отворени, доступни свима и не изискују предуслов за учешће у њима, мистеријски захтевају нарочито увођење, посвећивање у њих. Реч је о чину иницијације, посебној радњи којом особа постаје члан мистеријске заједнице.¹ Ту радњу и тај чин у грчком језику прецизно изражава термин μύησις.²

Поред овог основног термина који је и именовано и означавао мистеријске обреде, и поред τελετή, термин који их је једнако одређивао је ὄργια. Њему посвећујемо пажњу у овом раду – његовом историјско-семантичком ходу кроз грчку писану реч.

Термин ὄργια не постоји у Хомеровим спевовима. Његова најранија употреба забележена је у *Химни Деметри* (са. VII век), где се јавља на два места. Од других хомерских химни јавља се једном у *Химни Аполону* изведеница ὄργίων (*Нут. Ар.* 389), не и сама основна реч.

„Обредна радња, обред“. Уопште.

На милетском натпису из V века пре Христа, сачуван је траг о обредној радњи коју је обављало певачко друштво острва.³ Након сачи-

¹ Лако се запажа да, поред употребе самог термина μυστήρια и у хришћанској литургијској служби, ту постоји и аналог самог чина иницијације – крштење и миропомазање.

² Још један термин је означавао мистеријску иницијацију, τελετή, но он махом бележи општија значења: обредни чин, обред, верску службу а и верски празник, односно сваку свечаност, манифестацију, церемонију уопште.

³ Реч је о свечаностима одржаваним у Милету у част бога Аполона, које су се поклапале са новогодишњим празницима за локално становништво. О овом натпису, иначе, постоји обимна литература. Значајан је зато што представља извор у којем се детаљно описује верска обредна радња, иначе реткост у грчким изворима. Цео натпис се састоји од 45 писаних редова (в. приказ књиге Александра Херде, *Der Apollon-Delphinios-Kult in Milet und die Neujahrsprozession nach Didyma. Ein neuer Kommentar der sog. Molpoi-Satzung*, Mainz, Philipp von Zabern, 2006, посвећене овом натпису, на <http://kernos.revues.org/1594>, аутор приказа А. Хањотис: Angelos Chaniotis, „The Molpoi Inscription: Ritual Prescription or Riddle?“, *Kernos* [En ligne], 23 | 2010).

њених Одлука о верским играма⁴ надлежни судија и његови помоћници положиће камену стелу у светилиште, SIG 57.4:

ἐπὶ Φιλτέω τὸ Διονυσίῳ μολπῶν αἰσυμνῶντος, προσέταιροι ἦσαν Οἰνώπῳν, Ἀγαμήδης Ἀριστοκράτεος, Ὀπλήθων Λύκος Κλέαντος, | Βίων Ἀπολλοδώρο, Βωρέων Κρηθεύς Ἐρμώνακτος, Θράσων Ἀντιλεοντος, ἔδοξε μολποῖσιν τὰ ὄργια ἀναγράψαντας θεῖναι ἐς τὸ ἱερόν καὶ χρησθαι τούτοισιν· καὶ οὕτω τάδε γραφθέντα ἐτέλεθη.

У време када је Филта, син Диониса, био главни судија молпа,⁵ а помоћне судије беху представници фила (племена): Ојнопά Агамед син Аρισтократа, Хоплетά Лико син Клеанта, Бионά син Аполодора, Борејά Кретеј син Хермонакта и Трачана син Антилеонта, донете су одлуке о играма. Пошто су их сачинили (тј. потписали) положили су *сћелу с уклесаним одлукама* у светилиште и управљали се по њима. И тако изложене, биле су на увиду свима.⁶

Реч је о обредним радњама које су молпи („певачи“) записали на камену – главни молп Филта (син Диониса) и петорица представника домаћих фила. Циљ је био да радње буду јавно доступне (ἀναγράψαντας). Камен (стела) у ту сврху постављен је у светилиште. Закључак који израња из ове употребе термина ὄργια гласи да није обавезно морао означавати обред упућен божанству у строгом смислу.

„Светковине, славе“. Уопште.

Код Есхила у трагедији *Седморица* ἡρώων Тебе хор тебанских девојака обраћа се божанствима – заштитницима града молећи их да им сачувају родни град од борбе за престо два на смрт завађена брата, Полиника и Етеокла, чији војни окршаји прете да Тебу претворе у пе-

---

⁴ Није реч о играма у строгом смислу речи. Будући да су посреди свечаности, поред игара и плеса, постојала је и песма као део фестивала.

⁵ Μολπός – „певач верског друштва“, μολπή – „певање у колу, игра с плесом и песмом“ приређивана у част неког божанства. Именице су изведенице од глагола μέλω – „певати, плесати“, у вези са μέλος – „песма певана уз пратњу инструмента; ода“, и у српском језику – „мелос“.

⁶ Превод не мора бити сасвим тачан. А. Херда (в. нап. 3) на 543 странице своје књиге уз 3000 напомена, даје тумачење сваке речи са инскрипције. Ипак, А. Хањотис у поменутом приказу констатује да превод није још увек са прецизношћу утврђен.

пео. Између осталог, девојке призивају божанства да се сете градских обреда са урдно принесеним жртвама, *Theb.* 179:

φιλοθύτων δέ τοι πόλεος ὄργίων
μνήστορες ἔστε μοι.

У преводу:

Ded sjetite se *svetih slava* gradskih –
Milih, dragih žrtava! (Rac/Majnarić 1990, 45a).

Овде термин укључује божанства, за разлику од потврде на Милетској стели. Односи се на прославе, светковине уопште – славе, како казује превод Рац/Мајнарића – које су становници Тебе светковали током годишњег круга у част свих својих божанстава. Уз то, запажа се да термин не означава сам жртвени принос, жртву. Жртву у овој потврди исказује придев φιλοθύτων (в. следеће значење термина).

У Аристофановим *Жабама*, чији је основни заплет ривалитет у песничкој уметности, хор посвећеника у Дионисов култ одвраћа од учења у култу Уметности све који не познају песнички начин изражавања (ἄπειρος τοιῶνδε λόγων), којима савест није чиста и који никада нису видели или заиграли у култу Муза, *Ra.* 356:

Εὐφημεῖν χρὴ καξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
ὅστις ἄπειρος τοιῶνδε λόγων ἢ γνώμην μὴ καθαρεύει,
ἢ γενναίων ὄργια Μουσῶν μῆτ' εἶδεν μῆτ' ἐχόρευσεν,
μηδὲ Κρατίνου τοῦ ταυροφάγου γλώττης Βακχεῖ' ἐτελέσθη,
ἢ βωμολόχοις ἔπεσιν χαίρει μὴ 'ν καιρῷ τοῦτο ποιοῦσιν,
ἢ στάσιν ἐχθρᾶν μὴ καταλύει μηδ' εὐκόλος ἐστι πολίταις,

Превод на енглески језик гласи:

Now, stand away all you who don't know our sacred phrases or has a dirty mind or has never witnessed or participated in our lusty dances, in *the orgies of the noble Muses*, or was not initiated into the language of the Bacchic rites of that bull-eater, Cratinus or enjoys using swear words at the most inopportune time (Theodoridis 2008).

За ову хорску партију схолијаст каже да су ту оргије исто што и мистерије.⁷ Ипак, с обзиром на то да нема сведочанстава о постојању мистеријског обреда посвећеног Музама, а комедија приказује такмичење у уметности (μουσική), овде неће бити реч о правим мистеријским обредима, већ о слободној песничкој конструкцији.

„Жртвени принос, жртва“.

У Софокловим *Трахињанкама*, Хило, син Херакла и Дејанире, казује мајци како је оца задесила страшна несрећа док је приносио жртву на Кенејској главици Еубејског острва. Херакле, ни у шта не сумњајући, кренуо је да на олтар приноси жртву у кошуљи коју му је Дејанира послала на дар и поручила му да у њој принесе жртву. Кошуља је била пресвучена отровом, *S. Trach.* 765:

ὅπως δὲ σεμνῶν ὀργίων ἔδαίετο
φλόξ αίματηρὰ κατὸ πείρας δρυός,
ἰδρῶς ἀνήει χρωτῖκαίπροσπτύσσετο
πλευραῖσιν ἀρτίκολλος,

У преводу:

Al' čim od svete žrtve, drva smolava
Plam krvav planu, iz kože izbijat znoj
Tad trže njemu, košulja uz bokove
I uz ud svaki prionu, ... (Rac/Majnarić 1990, 204b),

Превод на енглески језик гласи:

... suddenly the blood-dyed *sacred flame* burst forth and, fed by the resinous pine trees around him rose up and intensified. His body was covered in sweat and the robe clung to his sides and to his every joint, ... (Theodoridis 2007).

Херакле је на жртву принео бикове. У овој потврди термин ὄργια казује конкретан жртвени принос – ὄργια су предмет, објекат. Нису радња. У Теодоридисовом преводу значење „жртва“ скупно је исказано њеним резултативним производом – пламеном који настаје по паљењу жртве.

---

⁷ *Schol. Ra.* 356.1: ὄργια δὲ τὰ μυστήρια. R.

У Софокловој *Антијони* термин бележи аналогно значење. До сходног стиха влада следеће ситуационо окружење: врач Тиресија опомиње краља Креонта да богови не примају жртве и да стога палоба Полиника ипак треба сахранити и не мучити мртвога човека. Наиме, богови ће се тек тада моћи умилоствити. Тиресија долази краљу у пратњи дечака, свог помоћника, који му саопштава да гатање не даје потребна знамења. Птице насрћу једна на другу, гребу се канцама, љуто лепећу крилима, подижу несносну грају. Врач је покушао да принесе жртву на жртвенику где је горела ватра, али из ње није кренуо очекивани пламен, већ се по пепелу разливала, пушећи се, маст из меса. Од дечака је дознао, *S. Ant.* 1013:

... φθίνοντ' ἀσήμεων ὀργίων μαντεύματα·

...

Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·
βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάροι τε παντελεῖς
πλήρεις ὑπ' οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.
Κᾶτ' οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι
θεοὶ παρ' ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα, ...

Превод на српски језик гласи:

... Za gatanje da nema znaka od žrtve;

...

A ovo radi tvoje volje strada grad.
Jer svi nam žrtvenici i sva ognjišta
Sad ptičje a i pasje hrane – paloga
Jadnika, sina Edipova – puna su.
Pa onda bozi uz žrtvu već molitve
Ne primaju nit plamena sa bedara, ... (Rac/Majnarić 1990, 189b).

Превод на енглески језик гласи:

... the divinations were spoiled by terrible *signs*. ... Our city is suffering all this because of your own head, Creon. Because all our altars and all our other fires were filled by the birds and dogs who feasted on the corpse of the poor dead son of Oedipus, Polyneices. Gods don't accept prayers and sacrifices from us, nor do they accept the flames of the burning meats any more (Theodoridis 2004).

И овде термин означава жртву као предмет жртвовања. Закључак гласи да се термин у значењу „жртва“ семантички поистовећује са појмом θυσία. Код Хомера постоји лингвистички еквивалент у роду, θύεα као ὄργια.

„Обред“ конкретног божанства.

Деметри.

У *Химни Деметри* богиња, након искаљеног беса на Метанири, супрузи елеусинског краља Келеја, зато што ју је омела у обоготворењу њеног сина, краљевића Демофона, којег је у ту сврху богиња полагала у ватру, издаје заповест граду Елеусини да јој сагради храм, *Нут. Сер. 273*:

ἀλλ' ἄγε μοι νηόν τε μέγαν καὶ βωμὸν ὑπ' αὐτῶ
τευχόντων πᾶς δῆμος ὑπαὶ πόλιν αἰπύ τε τεῖχος
Καλλιχόρου καθύπερθεν ἐπὶ προὔχοντι κολωνῶ·
ὄργια δ' αὐτῆέγων ὑποθήσομαι ὡς ἂν ἔπειτα
εὐαγέως ἔρδοντες ἐμὸν νόον ἰλάσκοισθε.

Него хајде, нека ми храм велик и жртвеник под њим
изгради сав народ, ниже града и стрмих зидина,
на узвишеном брегу више Калихора.

А ја ћу вас лично подучити обреду, како бисте потом
беспрекорно/побожно га вршећи, могли умилостивљавати дух мој.

У објављеном преводу:

Nego, nek velik mi hram i žrtvenik, niže od hrama,
Cio sagradi narod pod gradom i visokim zidom,
Izmeđ Kalihora ondje, na izbočini brežuljka,
Ja ću pak *obrede* sama osnovati da biste moje
Vi ublaživali srce ubuduće, sveto ih vršec (Glavičić 1975, 60).

Превод на енглески језик гласи:

... But now, let all the people build me a great temple and an altar
below it and beneath the city and its sheer wall upon a rising hil-
lock above Callichorus. And I myself will teach my *rites*, that he-

reafter you may reverently perform them and so win the favour of my heart (Evelyn-White 1914).

У коментару сходног стиха Ричардсон наводи да по пореклу термин ὄργια стоји у вези са именицом ἔργον и глаголом ἔρδω, тиме првобитно означавајући обред уопште. Упућује на глаголски облик ἔρδοντες који се јавља у истој реченици, где означава вршење сходног култа. Уз то, наводи да се термин иначе употребљава и за конкретно означавање жртвеног приноса, жртве (као раније у: *S. Ant.* 1013, *Trach.* 765). У прилог овоме, каже да наредних стотинак стихова, 275–369, сведочи о томе да се термин јасно односи на жртве („refers explicitly to sacrifices“), док ће се његова каснија употреба уже усмерити на конкретне култове, Деметри, Дионису, Кибели, Хекати и другим божанствима. Ту ће се нарочито односити на мистеријске свечаности и ритуале очишћења.⁸ Додаје да су се у Елеусини ὄργια састојале од δεικνύμενα, δρώμενα и λεγόμενα. Термин δεικνύμενα се односи на свештене предмете приказиване у склопу обреда; δρώμενα на обреде радње, овде се вероватно изједначавајући са ὄργια, док су λεγόμενα свештена повест, ἱερός λόγος који их објашњава. Тако, ὄργια су народу показане („they are ‘shown’“). Химна овде и у стиху 368д. указује на чињеницу да ὄργια у ово време представљају ритуалне радње умилоствивљења и очишћења (Richardson 1979, 251).

Како стихови саопштавају, богиња је од народа Елеусине затражила да јој сагради храм и жртвеник, и показала му где и како да врши обред њој у част (о томе сведочи и ст. 476: „ἐπέφραδεν ὄργια πᾶσι“, в. даље). Што се тиче обрта „ὄργια δ' αὐτῆ ἐγὼν ὑποθήσομαι“ глагол ὑποτίθεμαι, у *Одисеји* 4.163 има као објекат ἔπος и ἔργον, значи „сугерисати некоме, саветом навести некога на неки подухват“.

У 476. Стиху *Химна* саопштава коме је обред обзнањен и колика је његова важност и светиња:

ἡ δὲ κιοῦσα θεμιστοπόλοισ βασιλεῦσι
 δεῖξε,] Τριπτολέμω τε Διοκλεῖ τε πληξίππω,
 Εὐμόλπου τε βίῃ Κελεῶ θ' ἡγήτορι λαῶν,
 δρησμοσύνην θ' ἱερῶν καὶ ἐπέφραδεν ὄργια πᾶσι,
 Τριπτολέμω τε Πολυξείνῳ τ', ἐπὶ τοῖς δὲ Διοκλεῖ,
 σεμνά, τὰ τ' οὐ πως ἔστι παρ᾽ ἐμὲν [οὔτε πυθέσθαι.]

⁸ О овом развоју употребе упућује на два дела која обрађују семантички сродне термине: Απόρητα, δρώμενα, ὄργια (van den Burg 1939) и Τελετή (Zijderveld 1934).

οὐτ' ἀχέειν· μέγα γάρ τι θεῶν σέβας ἰσχάνει αὐδήν.
ὄλβιος ὃς τάδ' ὅπωπεν ἐπι χθονίων ἀνθρώπων·
ὃς δ' ἀτελής ἱερῶν, ὅς τ' ἄμμορος, οὐ ποθ' ὁμοίων
αἴσαν ἔχει φθίμενός περ ὑπὸ ζόφῳ εὐρώεντι.

И отишавши краљевима који правду деле
Показа им, Триптолему и Диоклу коњанику,
Сили Еумолпу и Келеју народном вођи,
свештену службу, и упутих све у *обредне радње*,
Триптолема, Поликсена, Диокла,
Обред узвишен, који се не сме заобићи, нити испитивати
или разглашавати; јер велико страхопоштовање уставља глас.
Благословен је онај ко их од земних људи виде.
А онај ко учесник светиње није, ко удела нема у њој, никада
Удела у светости имати неће, трунући у подземном мраку.

У објављеном преводу:

Boginja Demetra pak pravdonoše kraljeve pođe
Učit' – Triptolema kralja, šibača konja Diokla,
Snažnog također Eumolpa i vođu puka Keleja –
Vršenu žrtava svetih i lijepe im *obrede* otkri,
Velebne (i Poliksenu, Triptolemu, a i Dioklu),
Koje slobodno nije prestupit', čut' ni razglasit':
Ljudima velik strah od boginja zatvara usta.
Sretan je onaj čovjek pozemljар koj' može to vidjet!
Tko pak upućen nije u tajne il' učesnik nije,
Jednaku nema sudbinu – ni mrtav! – u podzemlju vlažnom
(Glavičić 1975, 65).

Превод на енглески језик гласи:

Then she went, and to the kings who deal justice, Triptolemus and Diocles, the horse-driver, and to doughty Eumolpus and Celeus, leader of the people, she showed the conduct of her rites and taught them all her *mysteries*, to Triptolemus and Polyxeinus and Diocles also, – awful *mysteries* which no one may in any way transgress or pry into or utter, for deep awe of the gods checks the voice. Happy is he among men upon earth who has seen these mysteries; but he who is uninitiate and who has no part in them, never has lot of like good things once he is dead, down in the darkness and gloom (Evelyn-White 1914).

И ова потврда сведочи о томе да су се ὄργια обзнањивале – δ[εῖξε], ἐπέφραδεν ὄργια πᾶσι. Лица, којима се објашњавало шта и како чинити у обреду, има више. Заједничко им је да су локални аристократи, θεμιστόπολοι βασιλεῖς, на челу са „народним вођом“ Келејем. Ситуација у Елеусини како је приказује химна подсећа на ону код Феачана, описану у *Oguseju VIII* 390–391: дванаест βασιλῆες и тринаести, врховни Алкиној. Могла би одсликавати уређење микенског доба, када је *qa-si-re-u* био назив за неку врсту дворског службеника, обласног надзорника или локалног поглавара, каквих је у једном центру било више. То се слаже са традицијом забележеном на „Парском мрамору“, која ставља долазак Деметре у Атину у доба владавине Ерехтеја, око 1409/8. пре Христа (Mylonas 1969, 14–15).

И један стих из Аристофанових *Жаба* сведочи о томе да се термином ὄργια означава култ богиње Деметре, *Ra.* 386:

Δήμητρο, ἀγνῶν ὀργίων ἄνασσα

Деметро, краљице чеднога *обрета*

И ово је хорска партија, где међутим имамо стару сакралну формулу. Деметра се назива ἄνασσα већ у *Химни* (*H. Cer.* 75). Уп. Mylonas 1969: 101, 174.

Елеусинске мистерије.

У *Додашк*у *Анџолоиције* *Трике* *Поезије*, у оквиру посветних песама (*Epigrammatadicatoria*), налази се епиграм непознатог састављача *APP* 1.318:

Μνήμα τόδ' ὑψιφανές Δη[οῦ]ς [ζ]α[κόρ]οιο δέδορκας
 μυρίον ἐν σοφίῃ κῦδος ἐνεγκαμένου,
 ὃς τελετὰς ἀνέφηνε καὶ ὄργια πάννουχα μύσταις
 Εὐμόλπου (...)

Споменик овај с висока што се види служитеља Деметре гледаш.
 Велика је слава у мудрости оног који лежи у њему,
 Еумолпа
 Што Мистима показа службу и свеноћне мистерије (...)

Еумолп је био један од првих свештеника богиње Деметре и од првих оснивача Елеусинских мистерија. Као и у потврди Кибелиног обреда (в. даље), два мистеријска термина, ὄργια и τελετή, бележе синонимну употребу. Од придева који стоји уз наш термин, πάννυχα, до данас се у обреду чува термин πάννυχίδες, који означава ноћне службе.⁹

Деметрин и Корин обред уз допуну „σεμνά“.

У Аристофановим *Тезмофоријама* термин има допуну када саопштава оргијски култ мајке и ћерке (= Κόρη), *Thesm.* 948 и 1151:

Ἄγε νυν ἡμεῖς παίσωμεν ἅπερ νόμος ἐνθάδε ταῖσι γυναιξίν,
ὅταν ὄργια σεμνά θεοῖν ἱεραῖς ὥραις ἀνέχωμεν,

...

Ἡκετ' εὐφρονες, ἴλαοι,
πότνιαι, ἄλλος ἐς ὑμέτερον,
ἀνδράσιν οὐ θεμίτ' εἰσορᾶν
ὄργια σεμνά θεοῖν ἵνα λαμπάσι
φαίνετον, ἄμβροτον ὄψιν.

Превод на енглески језик гласи:

It's a Ladies' Festival, the Festival of our two most reverend goddesses, makers of law and so, we should now honour them with the customary celebratory dance!

...

Come to this, Ladies! To your very own fair precinct!
Where men cannot enter!
Where men cannot witness our *sacred rites!*
They cannot take part in the rites which you
Shower with the light of torches! (Theodoridis 2007).

На оба места реч је о хорским партијама. Певају жене које учествују у светковању Тезмофорија, годишњег женског тајног обреда у част Деметре и Коре. Како говоре и сами стихови, био је забрањен за мушкарце.

Да је обред Деметре и Коре био култ који се издвајао међу осталим светињама и светилиштима сведочи Херодот, *Hist.* 5.61:

---

⁹ И код нас као грецизам – панихиде.

...κεχωρισμένα τῶν ἄλλων ἱρῶν καὶ δὴ καὶ Ἀχαΐης Δήμητρος ἱρὸν τε καὶ ὄργια.

...од осталих светилишта посебно се издваја светилиште и обред Деметре Ахајске.

Обред Кабирима.

Као обред Кабира, термин ὄργια се јавља заједно са термином μυστήρια код Херодота. У Еутерпи, другој књизи своје *Историје*, историограф између осталог даје обавештење о свештеним култовима Хермеса и Кабира на острву Самотраци. Претходно побројавши божанства која су Хелени примили од Египћана, за разлику од оних која су примили од Пелазга,¹⁰ историчар у пасусу који следи казује како су од Пелазга Самотрачани примили свештени култ Кабира, *Hdt.* 2.51:

Таῦτα μὲν νυν καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις, τὰ ἐγὼ φράσω, Ἕλληνες ἀπ' Αἰγυπτίων νενομίκασι· τοῦ δὲ Ἑρμέω τὰ ἀγάλματα ὀρθὰ ἔχειν τὰ αἰδοῖα ποιεῦντες οὐκ ἀπ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασι, ἀλλ' ἀπὸ Πελασγῶν πρῶτοι μὲν Ἑλλήνων ἀπάντων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες, παρὰ δὲ τούτων ὄλλοι. Ἀθηναίοισι γὰρ ἤδη τηρικαῦτα ἐς Ἑλληνας τελέουσι Πελασγοὶ σύνοικοι ἐγένοντο ἐν τῇ χώρῃ, ὅθεν περ καὶ Ἕλληνες ἤρξαντο αὐτοὶ νομισθῆναι. Ὅστις δὲ τὰ Καβείρων ὄργια μεμύηται, τὰ Σαμοθρηκῆς ἐπιτελέουσι παραλαβόντες παρὰ Πελασγῶν, οὗτος ὠνήρ οἶδε τὸ λέγω· τὴν γὰρ Σαμοθρηκίην οἶκεον πρότερον Πελασγοὶ οὔτοι οἱ περ Ἀθηναίοισι σύνοικοι ἐγένοντο, καὶ παρὰ τούτων Σαμοθρηκῆς τὰ ὄργια παραλαμβάνουσι. Ὅρθα ὧν ἔχειν τὰ αἰδοῖα τὰγάλματα τοῦ Ἑρμέω Ἀθηναῖοι πρῶτοι Ἑλλήνων μαθόντες παρὰ Πελασγῶν ἐποιήσαντο. Οἱ δὲ Πελασγοὶ ἱρὸν τινα λόγον περὶ αὐτοῦ ἔλεξαν, τὰ ἐν τοῖσι ἐν Σαμοθρηκίῃ μυστηρίοισι δεδήλωται.

Превод на српски језик гласи:

Ово пак и још многе друге ствари, о којима ћу још говорити, примили су Хелени од Египћана. Али кад праве кипове Хермеса са укоченим мушким удом, то нису научили од Египћана, него од

¹⁰ Док су за Посејдона „дознали од Либијаца“, на основу тога што се то име прво јавило код њих (*ibid.*).

Пелазга, и пре свих прихватили су то Атињани, а од ових и остали. Пелазги су се, наиме, населили у Атици међу Атињане, који су се тада већ сматрали за Хелене, а и сами Пелазги су се тада почели да сматрају за Хелене. Ко познаје *верске обреде* посвећене Кабири-ма, које обављају Самоотрачани, а који су ове опет примили од Пелазга, тај ће ме разумети. На Самоотраци су, наиме, становали још раније ови Пелазги, који су се касније населили међу Атињане, и од њих су и Самоотрачани примили овај *верски обред*. Атињани су, дакле, били први међу Хеленима који су израђивали Хермесове кипове са уздигнутим мушким удовом, а то су научили од Пелазга. Код Пелазга је, међутим, постојала једна света прича о томе (она се појављује и у *мистеријама* на Самоотраци) (Арсенић 1980, 136).

Превод на француски језик гласи:

Donc, les usages dont nous avons parlé, et d'autres encore, desquels nous parlerons, sont venus aux Grecs des Égyptiens; mais, s'ils font les statues d'Hermès avec le membre viril en érection, ce n'est pas des Égyptiens qu'ils l'ont appris, c'est des Pélasges; les premiers entre tous les Grecs, les Athéniens prirent d'eux cette coutume; et les autres Grecs des Athéniens. Ceux ci, effectivement, étaient déjà comptés au nombre des Grecs quand des Pélasges vinrent habiter avec eux dans le pays, ce qui fournit le point de départ pour les considérer eux-mêmes comme des Grecs. *Quiconque est initié aux mystères* des Cabires que célèbrent les Samothraciens est qu'ils ont reçus des Pélasges suit se que je veux dire; ces Pélasges qui avaient habité avec les Athéniens habitaient en effet autrefois Samothrace, et c'est *d'eux* que les Samothraciens *tiennent les mystères*. Ainsi, les Athéniens furent les premiers des Grecs qui à faire les statues d'Hermès avec le membre viril en érection, et c'est des Pélasges qu'ils l'apprirent. Les Pélasges ont conté à ce propos une histoire sacrée, ce qui a été mis en spectacle dans *les fêtes des mystères* de Samothrace (Legrand 1948, 102).

Из ове потврде види се да су две именице, μυστήρια и ὄργια, синоними. У преводу на француски језик упечатљиво је то што је на сва три места, колико се пута јављају обе именице у одељку, употребљен грецизам *mystères*. У Арсенићевом преводу ὄργια су „верски обред(и)“, док „јак термин“ – μυστήρια – остају грецизам „мистерије“. Реч је о истом обреду. Подсетимо да се Елеусинске мистерије у најранијем извору, хомерској *Химни Деметри* (VII–VI век), такође називају ὄργια, док за μυστήρια тај извор не зна.

Арсенићев превод последње реченице из пасуса није прецизан, бољи је Легранов, из којег излази да је мистеријски обред на Самотраци укључивао сценски приказ (μυστηρίοισι δεδήλωται) свештене повести (ἱερόν λόγον).

Обред Кибели.

У Еурипидовим *Бакхама* термин је употребљен за означавање Кибелиног обреда. Наведене стихове изриче збор који чине жене баханткиње, *Е. Ва.* 78/9:

ὦ μάκαρ, ὅστις εὐδαίμων
τελετὰς θεῶν εἰδῶς
βιοτὰν ἀγιστεύει
καὶ θιασεύεται ψυχὰν
ἐν ὄρεσσι βακχεύων
όσίοις καθαρμοῖσιν,
τά τε ματρὸς μεγάλας ὄργια
Κυβέλας θεμιτεύων
ἀνὰ θύρσον τε τινάσσω
κισσῶι τε στεφανωθεῖς
Διόνυσον θεραπεύει.

Превод на српски језик гласи:

Sretna l' stvora, tkogod blažen
Svetu znade službu božju,
Žiće svoje čisti,
Dušu redom svetim redi,
Gorom klikom kliče
U očišćenju svetom
I Kibele, majke velje,
Sveti obred pravo vrši.
Štapom – tirsom maše, trese
Bršljanom se kiti, vjenča
I Dionisa nam diči! (Rac/Majnarić 1990, 308a).

Превод на енглески језик гласи:

Blessed is he who knows the sacraments and sacred rites of the gods
And performs Dionysos' cleansing rituals high on the mountains,

His soul in unison
With the god's band of followers –
For he lives a life pure!
Chorus:
And blessed is he, too, who has faith in *the mysteries* of our Great
Mother, Cybele
And wears the garland of ivy,
And waves a Bacchic staff
And bows to Dionysos
He, too, is blessed indeed! (Theodoridis 2005).

Из наведених стихова види се да су обреди посвећени Дионису и Кибели могли бити здружени, као и да је иста обредна ношња важила и за Кибелин обред. У читавом делу, које је посвећено Дионису и његовим баханткињама, термин μυστήρια није употребљен, док се поред ὄργια, за означавање обреда и божје службе јавља и термин τελετή, како то показује и цитирани одељак.

У енглеском преводу јавља се други аналог термина за обред, гречизам *mysteries*.

Обред Дионису.

Херодот, када говори о Дионисовим мистеријама, стављајући их у ред са учењима Орфика и Питагоре и изводећи их све заједно из Египта, назива их ὄργια. Повод овог обавештења је друга информација: једино се код Египћана, за разлику од Грка, безбожним сматра у вуненој одећи одлазити у храм или у њој бити сахрањен, *Hist.* 2.81.2:

Ὁμολογέουσι δὲ ταῦτα τοῖσι Ὀρφικοῖσι καλεομένοισι καὶ Βακχικοῖσι, εὐοῦσι δὲ αἰγυπτίοισι, καὶ τοῖσι Πυθαγορείοισι· οὐδὲ γὰρ τούτων τῶν ὄργίων μετέχοντα ὄσιόν ἐστι ἐν εἰρινέοισι εἶμασι θαφθῆναι. Ἔστι δὲ περὶ αὐτῶν ἰσὸς λόγος λεγόμενος.

Превод на српски језик гласи:

Слажу се у томе с Орфејевим и Баховим мистеријама, које су, у ствари, египатске и Питагорине. Наиме, ко је посвећен у дотичне мистерије не сме никако бити сахрањен у вуненом оделу. И о томе постоји једна побожна прича (Арсенић 1980).

Превод на енглески језик гласи:

They agree in this with *practices* called Orphic and Bacchic, but in fact Egyptian and Pythagorean: for it is impious, too, for one partaking of these *rites* to be buried in woolen wrappings. There is a sacred legend about this (Godley 1920).

На почетку Еурипидових *Бакхи* бог Дионис казује како је у Теби, родном месту своје мајке, смртнице Семеле и ћерке краља Пентеја, казнио своје тетке по мајци изгнанством у шуме и лудилом, зато што су порицале да му је Зевс отац, *E. Va.* 34:

τοιγάρ νιν αὐτὰς ἐκ δόμων ᾧστρησ' ἐγὼ
μανίαις, ὄρος δ' οἰκοῦσι παράκοποι φρενῶν,
σκευήν τ' ἔχειν ἠνάγκασ' ὄργίων ἐμῶν.

Превод на српски језик гласи:

U bijesu za to ispod krova pogناه ih,
U gori sad bez uma živu mahnite
I *sveti nakit* moj ih nosit nagnah ja (*Rac/Majnarić* 1990, 308a).

Превод на енглески језик гласи:

Made them leave their house and rush off all in a rage to the mountains where they now live. I've made them wear the *dress of my rites* and ceremonies... (*Theodoridis* 2005).

Постоји колебање у схватању значења именице σκευή чија допуна гласи ὄργίων ἐμῶν, у два наведена превода. Код Рац/Мајнарића схваћена је као свети накит, код Теодоридиса као обредна ношња. Сва је прилика да је реч о обредној ношњи у целисти, која укључује и посебне украсе, наведене у ст. 24/25: νεβρίδ' ἐξάψας χροός θύρσον τε δοῦς ἐς χεῖρα, κίσσινον βέλος.

„Свештени предмети“.

У буюколској песми „Баханткиње“¹¹ Теокрит описује како су Агава, Ино и Аутоноја пошле до шумских олтара Семеле и Диониса, где ће бо-

---

¹¹ Песма је написана поводом посвећења дечака у Дионисове мистерије. Састављена је у дорском дијалекту.

жанствима у светој тишини положити свете дарове, својих руку дело, које носе у котарици. Краљ Пентеј их међутим уходи. Аутоноја чим га је опазила, испустила је страшан крик и у брзини разбацала свете дарове махнитог Бакха, јер њих онај који није посвећен не сме да види, *Theocr.* 26.13:

Αὐτόνοα πρῶτα νιν ἀνέκραγε δεινὸν ἰδοῖσα,
σὺν δ' ἐτάραξε ποσὶν μανιώδεος ὄργια Βάκχῳ,
ἐξάπινας ἐπιόισα, τὰτ' οὐχ ὀρέοντι βέβαλοι.

Превод на енглески језик гласи:

Autonoe saw him first and gave a horrible shriek, and made quick confusion
of the sacred things of the madding Bacchus with her feet,
for these things are not to be seen by the profane (J. M. Edmonds).

Овде је реч о свештеним предметима, коришћеним у Дионисовим мистеријама. Не представљају жртву у мери у којој није реч о „живој“ природи, које значење термин иначе показује, како смо раније видели. Као предмет, не представља ни накит или ношњу, као у *E. Va.* 34. Контекст не казује да ли је реч о уготовљеном јелу (погача, вино, жито) или о предметима у пуном смислу речи, на пример рукотворинама. Уз то, приметан је елемент тајности, забране – „понуде“ не смеју видети они који нису уведени у култ.

Вреди запазити постојање два „родитељска“ култа, с једне стране Деметриног и њене ћерке Коре, с друге Дионисовог и његове мајке Семеле. У првом ћерка је та која страда – Кору одводи Хад, у другом син – Дионис није жељено божанство на Олимпу.

На основу изложених потврда употребе термина ὄργια израња неколико запажања. Када термин означава обред, реч је о заокруженом култу посвећеном конкретном божанству – превасходно старогрчкој богињи Деметри и богу Дионису, потом и Кибели и самотрачким Кабирима. У наставку, његова употреба протеже се на светковине уопште – славе и прославе. У обзир долазе и заветине. Односно, покрива радње које се опет појмовно тесно везују за обред, као његов органски одливак. Из ових употреба примећује се извесна „друштвеност“ оргијског култа. Он је, чини се, био „народски“ култ у оној мери у којој је обред типа мистеријског обреда то дозвољавао.

Термин означава и жртвени принос, саму жртву, у коју се убрајају и свештени предмети. То су они дарови, „понуде“ које народ носи божанствима на принос.

Судбина термина ὄργια у хришћанској употреби

Реч Климента Александријског

Као термин паганског култа, ὄργια поприма код хришћанских писаца негативну конотацију.¹² За илустрацију тога новог става може се узети *Προίρεισις* Климента Александријског, писан око 195. године. У другом поглављу обраћеник Климент се обара на паганске мистеријске култове које је, као рођени паганин, добро познавао, а у неке од мистерија вероватно био и посвећен, те подаци које он даје, премда могу бити пристрасно искривљени, остају драгоцен извор за познавање тих култова. Између осталог, пише (*Protr.* 2.13):

Καί μοι δοκεῖ τὰ ὄργια καὶ τὰ μυστήρια δεῖν ἐτυμολογεῖν, τὰ μὲν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Διουῆς τῆς πρὸς Δία γεγεννημένης, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ μύσου τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὸν Διόνυσον· εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Μυσοῦντός τινος Ἀττικοῦ, ὃν ἐν κυνηγίᾳ διαφθαρῆναι Ἀπολλόδωρος λέγει, οὐ φθόνος ὑμῶν δεδόξασται τὰ μυστήρια ἐπιτυμβίῳ τιμῇ. Πάρεστι δὲ καὶ ἄλλως μυθήριά σοι νοεῖν ἀντιστοιχοῦντων τῶν γραμμάτων τὰ μυστήρια· θηρεύουσι γὰρ εἰ καὶ ἄλλοι τινές, ἀτὰρ δὴ καὶ οἱ μῦθοι οἱ τοιοῖδε Θρακῶν τοὺς βαρβαρικωτάτους, Φρυγῶν τοὺς ἀνοητοτάτους, Ἑλλήνων τοὺς δεισιδαίμονας. Ὅλοιτο οὖν ὁ τῆσδε ἄρχας τῆς ἀπάτης ἀνθρώποις, εἴτε ὁ Δάρδανος, ὁ Μητρὸς θεῶν καταδείξας τὰ μυστήρια, εἴτε Ἥετίων, ὁ τὰ Σαμοθράκων ὄργια καὶ τελετὰς ὑποστησάμενος, εἴτε ὁ Φρυξ ἐκεῖνος ὁ Μίδας, ὁ παρὰ τοῦ Ὀδρύσου μαθὼν, ἔπειτα διαδοὺς τοῖς ὑποτεταγμένοις ἔντεχνον ἀπάτην. Οὐ γὰρ με ὁ Κύπριος ὁ νησιώτης Κινύρας παραπέισαι ποτ' ἂν, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλῶντα ὄργια ἐκ νυκτὸς ἡμέρα παραδοῦναι τολμήσας, φιλοτιμούμενος θειάσαι πόρνην πολίτιδα.

Мислим да називе ὄργια и μυστήρια треба етимолошки тумачити први из ὀργή, по гневу који је Деја (Деметра) осетила према Зевсу, други из μύσος, по сагрешењу према Дионису; а ако си склонији тумачењу да су мистерије назване по Атињанину Миунту, који је, према Аполодору, страдао у лову, немам ништа против: онда је то што славите заправо погребни обред. Можеш и друкчије μυστήρια схватити као μυθήρια, будући да се слова подударaju; јер ако икоји други, управо такви митови опчињавају највеће варваре међу Трачанима, најглупље међу Фригијцима, празноверне међу Хеле-

¹² Ово важи и за τελεταί и μυστήρια.

нима. Нека је проклет зачетник такве обмане људског рода, био то Дардан, који је обзнанио мистерије Мајке богова, или Еетион, који је установио мистеријске обреде (ὄργια καὶ τελετὰς) на Самотраци, или онај Фригијац Мида, који је смишљену превару научио од Одриса а затим пренео својим поданицима. Неће ме придобити ни острвљанин са Кипра Кинира, који се усудио да Афродитине раскалашне оргије из ноћне таме изнесе на светлост дана, проглашавајући из честољубља домаћу блудницу богињом.

Климентов презир се на овом месту са паганских митова и обреда преноси на речи којима се они означавају, како то сведоче етимологије термина *μυστήρια* и *ὄργια* које он нуди, било да је сам њихов аутор, било да их је однекуд преузео. Мало раније (2.12) поистовећује змију која је симбол бакхичких оргија (*σημεῖον ὀργίων βακχικῶν ὄφεις*) са старозаветном змијом која је преварила Еву и тако унела грех у свет. О истом Дионисовом символу говори нешто даље (2.22) другим речима: *δράκων, ὄργιον Διονύσου Βασσάρου*. Иако необична, употреба речи *ὄργιον* у једнини одговара множини *ὄργια* која у Теокритовим „Баханткињама“ означава збир свештених утвари у Дионисовим мистеријама; змија је била само једна од њих.

Ипак тај негативан став према термину није у потпуности превладао. Хришћански аутори нису га одбацили као прокаженог већ су, додуше изузетно, и *ὄργια* знали употребити за означавање обреда нове вере. Тако код Јевсевија у уводној речи његове *Похвале цара Константина* наилазимо на афирмативну употребу термина који саопштава службу Богу, *Eus. L. C. proem.* (M.20.1317C):

λογίων δὲ χρησμοί, οὐκ ἐκ μαντείας (μᾶλλον δὲ μανίας παράφρονος) φωτὸς δ' ἐπιπνοίαις ἐνθέου προσπεφωνημένοι, τῶν τελετῶν ἡμῖν γενέσθωσαν διδάσκαλοι ... οἷς δὴ τὰς θεοπρεπεῖς τελετὰς ἱεροφαντούμενοι ᾧδὲ πη θείων ὀργίων ἐφαψόμεθα.

Пророчке речи, не оне од гатања (тачније безумног лудила) већ изречене надањивањима божанске светлости, нека нам буду учитељи у свештеним службама ... по којима служећи богодоличне службе овде негде ћемо се дотаћи *божанских обреда*.

Занимљиво је да у Лампеовом речнику не постоји одредница *ὄργια*, коју иначе употребљавају хришћански писци, а ово место доказује да је и тај термин у хришћанству могао добити позитивну конотацију.

Овако би отприлике изгледао историјско-семантички ход термина *ὄργια*. Његова каснија, изведена и негативна употреба, оргије, појави-

ла се у ванобредном, профаном домену. Следом, границу раздвајања и давање позитивног или негативног предзнака значењу овог термина успоставља домен његове употребе, обредност : необредност.

Литература

Извори

Примарна дела (према *Thesaurus Linguae Graecae*):

Aeschylus

Septem contra Thebas (1955), ed. G. Murray, *Aeschyli tragoediae*, 2nd edn. Oxford: Clarendon Press.

APP (Anthologiae Graecae Appendix)

Anthologia Graeca (1957), ed. H. Beckby, 4 vols., 2nd edn. Munich: Heimeran.

Aristophanes

Ranae (1973), ed. R. G. Ussher, *Aristophanes. Ecclesiazusae*. Oxford: Clarendon Press.

Scholia Graeca in Aristophanem (1877) (*scholia vetera*), ed. F. Dübner, *Scholia in Ranas*. Paris: Didot (Hildesheim: Olms, 1969).

Thesmophoriazousae (1928), ed. V. Coulon, *Aristophane*, vol. 4. *Thesmophoriazousae*. Paris: Les Belles Lettres.

Euripides

Bacchae (1994), ed. J. Diggle, *Euripidis fabulae*, vol. 3. Oxford: Clarendon Press.

Scholia in Euripidem (1891) (*scholia vetera*), ed. E. Schwartz, *Scholia in Andromacham*, vol. 2. Berlin: Reimer.

Herodotus

Historiae (1930), ed. Ph.-E. Legrand, *Hérodote. Histoires*, 9 vols. Paris: Les Belles Lettres, book 2.

Homerica

In Apollinem (1936) (fort. auctore Cynaetho Chio), ed. T.W. Allen / W.R. Halliday / E. E. Sikes, *The Homeric hymns* 2nd edn. Oxford: Clarendon Press.

In Cererem (1936), ed. T.W. Allen / W.R. Halliday / E. E. Sikes, *The Homeric hymns* 2nd edn. Oxford: Clarendon Press.

Eusebius Caesariensis

Demonstratio evangelica, De ecclesiastica theologia, De laudibus Constantini.

Sylloge Inscriptionum Graecorum

Molporum Milesiorum Lex (1913–24), ed. W. Dittenberg, Leipzig.

Sophocles

Antigone (1955 (1967)), ed. A. Dain and P. Mazon, *Sophocle*, vol. 1. Paris: Les Belles Lettres.

Trachiniae (1955 (1967)), ed. A. Dain and P. Mazon, *Sophocle*, vol. 1. Paris: Les Belles Lettres.

Theocritus

Idyllia (1952 (1965)), ed. A. S.F. Gow, *Theocritus*, vol.1, 2nd edn. Cambridge: Cambridge University Press.

Лексикографски извори:

Kittel, G. (³1964), *Theological Dictionary of the New Testament VIII*, Michigan.

Lampe, G. W. H. (¹¹1994), *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford.

Liddell, H. G.; Scott, R. (¹⁰1996 (1925)), *A Greek-English Lexicon*.

Вујаклија, М. (⁴1992), *Лексикон сџраних речи и израза*, Београд.

Срејовић, Д.; Цермановић, А. (³1989), *Речник грчке митологије*, Београд.

Liddell, H. G.; Scott, R. (^R2001), *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης* I–V, Αθήνα.

Σταματάκος, Ι. (²1994), *Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Αθήνα.

* * *

Секундарна лиџературу

Консултовани преводи и коментари текстова:

Арсенић, М. (прев.) (1980), Херодот, *Исџорија*.

Edmonds, J. M. (prev.) (1912), „Theocritus, *Idylls*“ у: *The Greek Bucolic Poets*, vol. I, Cambridge.

Evelyn-White, H. G. (prev.) (1936), *Hesiod, the Homeric Hymns, and Homeraica*.

Glavičić, B. (prev.) (2010), Kalimah, *Himne, epigrami, fragmenti*.

Godley, A. D. (prev.) (1920), Herodotus, *The Histories*, Cambridge.

Legrand, Ph.-E. (prev.) (1948), Hérodote, *Histoire II: Euterpe*.

Rac, K.; Majnarić, N. (1990), *Sabrane грчке tragedije*. Sofokle: Antigona, Trahinjanke; Eshil: Sedmorica protiv Tebe; Euripid: Bakhe.

Theodoridis, G. (prev.) (2004), Sophocles, *Antigone*.

Theodoridis, G. (prev.) (2005), Euripides, *Bacchae*.

Theodoridis, G. (prev.) (2007), Sophocles, *Trachinians*; Aristophanes, *Women at the Festival (Thesmophoriazousae)*.

Theodoridis, G. (prev.) (2008), Aristophanes, *Frogs*.

Сходна теоријска дела:

- Burkert, W. (1985), *Greek Religion*, Cambridge, Massachusetts.
Mylonas, G. E. (1969), *Mylonas, Eleusis and the Eleusinian mysteries*, Princeton, New Jersey.
Richardson, N. J. (1979), *The Homeric Hymn to Demeter*, Oxford.
Rudolph, K. (2005), „Mystery religions“ у: *Encyclopedia of Religion* (ed. Lindsey Jones), Thomson Gale.

Примљено: 25. 11. 2015.

Одобрено: 3. 12. 2015.

TESTIMONIES OF THE TERM ὄργια DENOTING CULTIC MEANING IN GREEK TEXTS

Jelena Femić Kasapis

Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade

Summary: Pre-Christian Greek world in its historic-religious domain records two categories of cults. There were established official and secret cults for worshipping the ancient deities. In this paper the studying field is secret, mystery cult denoted by the term ὄργια. In sixteen indicative paragraphs taken from the relevant texts of Greek authors, the last two belonging to Christian writers, the usage of the term is analyzed from the philological and historical-semasiological point of view. The term denotes par excellence the cult, addressed to concrete deity, although it can denote concrete sacrifice, sacred objects, utensils, as well as feasts and celebrations. This paper will show that the term ὄργια, although exceptionally, could denote the Christian cult too, as paragraphs of Christian authors point out. So, only when the term is used in non-cult context, it gets the negative connotation (orgies).

Key words: mystery cults, ὄργια, term, meaning, usage.